

VERDENSKRIG

De siste måneder

JOHS. ANDENÆS

- Ved krigs-utbrotet 28 år og jurist
- Pensjonert jusprofessor, nestor i norsk strafferett.

Harmen sat djupt i folket

På mange måtar starta vi på bar bakke. Vi hadde ikkje tidlegare rettspraksis å bygge på og måtte difor fastlegge eit straffeniivå for lands- svikoppgjeret.

Jusprofessor Johs. Andenæs minnst det strafferettslege «nybrottsarbeidet» som måtte gjerast kring oppgjeret med landssvikarane. Trass i provisoriske supplement og endringar frå London- regjeringa, var korkje lovverket eller det norske rettsapparatet konstruert for ei

slik tung oppgåve. For dommarane - og Andenæs - var det ei stor utfordring å trekke grenser mellom bøter og fengsel, dødsdom eller ikkje dødsdom.

For i kjølvatnet av fri- gjeringsrusen reiste folket krav om raske og harde dommar over landssvikar- ane. Harmen etter fem års undertrykking sat djupt i det norske folket.

Men Andenæs gjekk uredd imot opinionen. I den offentlege debatten åvara han sterkt mot at hevmotivet skulle få prege rettsoppgjeret. – Eg hadde tenkt nøye gjennom dette på føre- hand, og var svært oppteken av at vi skulle kunne vedstå oss resultatet av dette oppgjeret også i ettertida.

Av dei 46 000 som fekk si straff etter krigen, var Andenæs mest oppteken av den store massen passive medlemmer av Nasjonal Samling (NS). Han var redd dei skulle bli ein utstøyt av samfunnet. Difor gjeldt han sterkt imot det sondar- iske erstatningsansvaret for alle NS- medlemmer, slik landssvikarordninga frå først av la opp til.

DOMMARANE – BORN AV SI TID

– Dette ville ha ført til personleg ruin for mange «vanlege» NS-folk. Bønder og småbrukarar, som hadde meldt seg inn i NS av overtlydingsgrunnar, ville ha blitt drivne frå gard og grunn, hevda han.

– Det kjenslemessige engasjementet var i enkelte saker så sterkt at det juri- diske vart farga. Dommarane var no eingong born av si tid, og vart prega av det moralske klima i samfunnet, seier Andenæs - og peikar på at straffutmål- ingsnivået sank etter som krigen og herj- ingane kom på avstand.

Berlin erobres

● Invasjonsstyrken fra Normandie, og fra Middelhavskysten, som hadde slått seg til styrkene i nord fra 12. september, kjempet seg vei mot det store målet: Tyskland og Berlin.

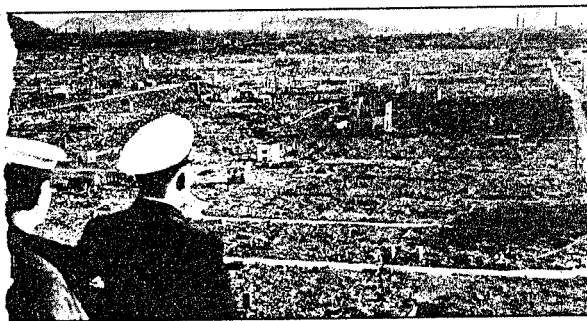
På den andre siden kjempet russiske tropper fram mot det samme målet. 14. januar tok russerne Warszawa. Tre måneder senere stod de ved Berlin. 7. mars gikk de allierte over Rhin-

nen, og halvannen måned senere rykket de inn i Tsjekkoslovakia. 25. april møttes allierte og russiske styrker ved Elben. Samme dag omringet russerne Berlin, og 2. mai overgav byen seg og russerne kunne heise sitt røde flagg over restene av Riksdagsbygningen. Samtidig var hundretusener av mennesker på flukt vestover. De fryktet russernes hevn, og ville heller bli tatt til fange av vest-allierte tropper.

Bildet av «atomsoppen», dette synlige tegn på atombombens enorme ødeleggende krefter, spredte en berettiget frykt blant etterkrigs generasjonen.

FOTO NTB

Hiroshima februar 1946: Mannskap fra britiske H.M.I.S. «Sutlej» trosset strålingsfaren og besøkte åstedet for verdens første atombombe. De var sjokkert over hva de fikk se – mil på mil med ruiner, uten tegn til liv...

FOTO AIRFIAL WAR MUSEUM LONDON

8. mai 1945 var hele Europa fritt. Men krigen skulle ennå vare i nesten fire måneder før to atombomber fikk Japan til å kapitulere. Et nytt fryktingytende våpen var tatt i bruk. Verden skulle aldri bli den samme...

JAPANERNE fortsatte å kjempe, men uten håp om seier. Samtidig med at både USA og Japan samlet seg framfor den avgjørende kampen, lette man i begge land etter muligheter for å oppnå fred. De amerikanske styrkene stod nå overfor det skremmende faktum at de ville bli nødt til å invadere Japan. Ekspertene beregnet at en slik invasjon ville koste minst 250 000 amerikanske soldater livet. Ingen turde tenke på hvor mange japanske liv som ville gå tapt i et selvmorderisk forsvar av fedrelandet.

«MANHATTAN-PROSJEKTET»

Allerede i august 1939 fikk president Roosevelt meldinger om at Nazi-Tyskland lå langt framme i forsøkene på å framstille et ødeleggesvåpen av hittil uante dimensjoner. Advarslene ble tatt alvorlig, og det såkalte «Manhattan-prosjektet» ble iverksatt. Her arbeidet vitenskapsfolk, med Albert Einstein og Robert Oppenheimer i spissen, dag og natt for å framstille en atombombe. På det meste var 125 000 mennesker engasjert i gigantprosjektet.

16. juli 1945, samme dag som amerikanerne diskuterte planene for invasjon av Japan, eksploderte verdens første atombombe i et ørkenområde i New Mexico, USA. Harry S. Truman, som var blitt president i USA etter Roosevelts død 12. april, var overbevist om at atombomben ville få en slutt på krigen med tap av langt færre menneskeliv enn en invasjon av Japan.

POTSDAM-ERKLÆRINGEN

En uke senere møttes «de tre store», USA, Storbritannia og Sovjetunionen, til toppmøte i Potsdam. 26. juli sendte de ut «Potsdam-erklæringen», som også ble undertegnet av Kina, der de krevde Japans betingelsesløse kapitulasjon, og der den japanske keiserens fremtidige status ikke ble nevnt. Dette ultimatumet kunne ikke Japan godta.

6. august eksploderte en atombombe over den japanske byen Hiroshima. For året var omme hadde 140 000 mennesker mistet livet, som følge av bomben og dens grufulle ettervirkninger.

Først nå kastet Sovjetunionen seg inn i krigen mot Japan. 8. august erklarte de krig og gikk til angrep på Mandsjuria. Den 9. august falt så den andre atombomben, over Nagasaki. De neste fem månedene mistet ca. 70 000 mennesker livet som følge av bomben og ettervirkningene.

Keiseren ville nå kapitulere. En gruppe høyere offiserer nektet og forsøkte et statskupp, men mislyktes. Dagen etter talte keiseren til sitt folk og forkynte at krigen var slutt. Den 2. september undertegnet Japans utenriksminister kapitulasjonspapirene om bord på slagskipet «Missouri».

<p>1945 FORTS.</p>	<p>12. MARS ● «De hvite bus- sene» kjører inn i Tyskland</p> <p>FOTO NTB</p>	<p>12. APRIL ● President Roose- velt dør. Harry S. Truman tar over</p> <p>FOTO NTB</p>	<p>13. APR. ● Sovjetiske styrker inn i Wien</p>	<p>25. APRIL ● Berlin omringet av allierte og sovjetiske styrker</p>	<p>25. APRIL ● Britisk bombeangrep mot Valloy oljeraffi- neri, 53 drept</p>	<p>25. APRIL ● Intern. konferanse i San Francisco tar til. Forbereder FN</p>
------------------------	--	--	---	--	---	--

Bussene som reddet ca. 30 000 fanger fra konsentrasjonsleirene.

Truman tar over etter Roosevelt